

bi imel od te dejavnosti korist tudi najširši krog državljanov. Zakaj se ne bi za posamezne kartone pozanimala tudi naša industrija? Povsod v svetu izbirajo in rišejo vzorce za preproge priznani umetniki — edino pri nas prepuščamo to občutljivo območje samozvanim mazačem in nepisnim diletantom. Vse, kar smo videli na tej razstavi, bi kljub omenjenim pomislekom zaslužilo, da najde pot do tistega, ki bi mu morala biti umetnost namenjena — do vsakega človeka.

Ivan Sedej

GLASBA

GLASBENA ŽETEV V ZIMSKIH MESECIH

Kar zadeva število prireditev, njihovo pestrost in problematičnost, nima najbrž letošnja glasbena sezona tekmeča med vsemi dosedanjimi. V štirih mesecih — od decembra do konca marca — se je zvrstilo nič manj kot osemnajst simfoničnih koncertov, trinajst komornih prireditev, en zborovski in dva vokalno-instrumentalna koncerta. Poleg teh štiriintrideset koncertov pa nam je seveda ušlo še marsikaj na oko manj pomembnega, a včasih prav kvalitetnega: razne produkcije, mladinski koncerti, prireditve prosvetnih društev in podobno. Torej skoraj vsake tri dni kakšna glasbena prireditev v Ljubljani. S tem povprečjem sicer ne dosežemo velikih glasbenih središč v tujini, kakor so Pariz, London, Dunaj, vendar mislim, da smo že s to številko nekoliko pretiravali. Naš trg kratko malo ne more konsumirati vsega, kar mu nudimo. Tu je vrsta objektivnih težav, med katerimi je seveda na prvem mestu pomanjkanje vsakršne koordinirane glasbenokulturne politike. Nadalje je tu vrsta res odličnih domačih umetnikov, ki skoraj morajo vsako leto zagledati luč koncertnega odra (pri nekaterih se število nastopov že rahlo pretirava — in to na škodo njih samih), da ne govorimo o vsakoletnih nastopih tujih umetnikov (ki nas pa dostikrat razočarajo — v tem primeru zadoščamo pač samo preveč razvitemu snobizmu pri nas).

Poziv, ki ga je svet za kulturo in prosveto že naslovil na prizadete organizatorje koncertov (za enkrat brezuspešno), bi veljalo v prihodnji sezoni le uveljaviti: koordinirano načrtovanje glasbenih prireditev tako v terminskem pogledu kot tudi v izbiri nastopajočih umetnikov, še bolj pa programa samega, ki kaže sedaj pač samo igro naključja.

Niti kratko odmerjeni prostor niti namen same revije mi zatorej ne dopuščata izčrpano poročati o vsaki prireditvi posebej, marveč bom skušal izluščiti iz tega niza glasbenih dobrin tisto, kar smatram za pomembnejše v razvoju naše glasbene kulture.

V vrsti koncertov Slovenske filharmonije — ki še vedno velja za najpomembnejšega prireditelja koncertov pri nas — bi omenil tiste, ki so bodisi zaradi zanimivega programa ali pa izrednega reproduktivnega dosežka vzbudili pozornost občinstva in strokovnjakov. Nastop beograjskega dirigenta Oskarja Danona (7. decembra) nam bo ostal v prijetnem spominu zaradi izredno vitalnega muziciranja in posrečenega sporeda. *Divertimento* srbskega skladatelja Dušana Radića sodi v vrsto tistih del, ki jih lahko s ponosom pokažemo tudi

v tujini: samoniklo v oblikovanju in zvoku (godalni orkester, vibrafon in tolkala!), obenem pa tudi dovolj sodobno v uporabi sredstev. Žal so podobne priložnosti za spoznavanje literature ostalih jugoslovanskih narodov enake ničli, razen nekaj izjemnih primerov. Prav tako se godi najbrž tudi slovenskim delom drugod po svetu. Iz te zagate si žal ne znamo pomagati, čeprav to najbrž ni povsem nerešljiv problem — le načeti ga bomo morali sami. Hindemithov *Koncert za štiri pihala, harfo in orkester* je bil prijetna novost našega sporeda. Žal je mojstru v zadnjem stavku zmanjkalo idej, sicer bi delo lahko uvrstili med njegova boljša dela. Beethovnov *Eroico* so sicer mnogi po koncertu odklonili, a neugnani polet dirigentove interpretacije je odtehtal vse »nestilne« nasilnosti zoper starega mojstra.

Kmalu zatem je gostoval v Ljubljani violončelist svetovnega slovesa Mstislav Rostropovič, ki ga ne bomo kmalu pozabili. Schumannov *Koncert za čelo in orkester* (le zakaj se ga lotevajo tako redko!) je zazvenel pod njegovimi prsti enkratno. Koncert je prinesel tudi prvo izvedbo domačega dela — *Monologe* Alojza Srebotnjaka. O delu sem pisal obširneje na posebnem mestu. Novost je bila tudi izvedba Čajkovskega programske simfonije *Manfred* — kljub odlični izvedbi (dirigent Leskovic) smo bili bolj priče »kinotečne« predstave sicer zaprašnega dela, ki le redko zaide na sporede simfoničnih koncertov (14. dec.).

Janigrov koncert z orkestrom Slovenske filharmonije je imel veliko vrednost predvsem zaradi odlične izvedbe Mozartovega *Violinskega koncerta* z našim Igorjem Ozimom. Spored sta dopolnjevali *2. suita za godala* Marijana Lipovška — že klasično delo naše domače literature — in *4. simfonija* Čajkovskega (28. decembra).

Prijetno nas je presenetil gost iz Romunije — dirigent Mircea Basarab. In to predvsem v skladbi Rogalskega *Trije romunski plesi*. To je živa in odlično instrumentirana folklor, ki kljub preprostosti vzdrži tudi strožji kriterij; popularno delo v najboljšem pomenu besede. Franckova *Simfonija* je pri nas pogostoma (če ne celo pre pogostoma) na sporedu simfoničnih koncertov. Basarabova izvedba ni bila kljub temu prav nič dolgočasna. Dubravka Tomšič je z izvedbo Beethovnovega *5. koncerta* zopet potrdila svoj veliki sloves (12. januarja).

Izreden užitek nam je pripravil dirigent Samo Hubad na vokalno-instrumentalnem koncertu 4. februarja z deli Bacha (*4. brandenburški koncert* z odličnimi solisti Škerlakom, Čampo in Ruplom), Merkuja (kantata *Maria Farrar* z baritonistom Samom Smerkoljem), Debussyja (*Nocturni*) in Tadeusza Bairda. Posebno slednji — mladi poljski skladatelj, ki v poslednjem času uživa svetoven sloves s svojimi avantgardnimi, a iskrenimi deli — je v kantati *Egzorta* — Svarilo prepričal z izrednimi vzdušji, ki svare pred uničenjem sveta. Mojstrska interpretacija (mešani zbor SF, recitator Saša Miklavc) je to dokaj zahtevno delo približala poslušalcem tako, da bi ga dirigent lahko celo ponovil. Sodobna glasba — in to tista zares kvalitetna — ima v našem mestu že precej iskrenih prijateljev.

Zagrebska filharmonija je 8. februarja že drugič v letošnji sezoni gostovala v Ljubljani s svojim stalnim dirigentom Milanom Horvatom. V uvodni točki smo slišali prazno, dolgovezno, a mojstrsko instrumentirano simfonično pesnitev Borisa Papandopula *Obnova*. Naš mladi pianist Aci Bertonec je z mnogo

smisla izvajal Ravelov *Klavirski koncert v G-duru*. Beethovnova *Peta simfonija* pa je lepo zaključila uspešno gostovanje tega renomiranega ansambla.

Dne 22. februarja se je predstavil prvič za dirigentskim pultom naš vodilni flavtist Boris Čampa, ki letos deluje kot dirigent-asistent našega filharmoničnega orkestra. Čeprav brez potrebne rutine, je vodil koncert izredno zanesljivo. Mozartova *Simfonija v g-molu* je bila višek večera, ki je obsegal tudi prvo ljubljansko izvedbo Stravinskega *Simfonije za pihala* — dela, ki zasluži vsekakor več pozornosti, Bachov *Koncert za violino v E-duru* z odličnim Dejanom Bravničarjem in malce deplasirano Straussovo *Serenado za pihala*.

Najbolj problematičen koncert sezone — pravzaprav po nepotrebnem — je bil Večer orkestralnih skladb v organizaciji skupine Pro musica viva, 1. marca. Poleg petih domačih praižvedb (že to je velik moralni uspeh koncerta!) smo slišali še dve izredno zanimivi deli — obe prvič v Jugoslaviji: Krzysztofa Pendereckega *Žalostinko žrtvam Hirošime* (ki jo nekateri kritiki žal napačno obravnavajo kot skladbo konstrukcij in matematičnega (!?) kompozicijskega postopka) in Hansa Wernerja Henzeja *Štiri poeme*. Težave pri študiju in nerazumevanje odkrivajo žalostno dejstvo provincialne zaostalosti. V svetu takšne skladbe (z izjemo Pendereckega) izvajajo z dokajšnjo rutino in zato tudi z drugačnim odnosom do sodobnejše zvočne materije. Mislim, da ni naš namen, da bi se specializirali za izvedbe del izpred sto in več let in se tako izpremenili v muzejsko društvo s slabimi živci. Če bi pa znali v koncertno sezono vključiti takšna dela skladno med ostali repertoar, pa seveda ne bi prišlo do podobnih spotikanj in slabe volje med izvajalci. Koncert je bil zaradi svoje revolucionarne vsebine in informativnega značaja dogodek posebne vrste.

Armenski dirigent Ogan Durjan nam je predstavil Prokofjeva *3. simfonijo*, ki jo Vzhod odkriva šele po Stalinovi smrti, Zahod pa jo je laskavo ocenil že pred drugo svetovno vojno. Delo nam kaže Prokofjeva s povsem druge plati, kot pa so nam ga vsiljevali doslej. Močna dramatična sila in emotivnost prav ekspresionističnega značaja sta lepo dopolnilo njegovemu humorju in dobrodušnosti. Pri oceni tega dela so se nekateri kritiki držali vse preveč preizkušanih šablon in »dobrega okusa«. Simfonija ni samo tisto, kar o njej lahko prečitamo v leksikonih. Razvoj je med tem časom tudi opravil svoje. Veličasten uspeh dela pri publiku priča tudi nekaj malega o tem. Armensko skladbo bi dirigent sicer lahko opustil v prid kakšni boljši skladbi, Beethovnov *Violinski koncert* (solist Dejan Bravničar) je pa spremljal osupljivo slabo (8. marca).

Dne 15. marca je bil v gosteh svetovno znani Trio di Trieste. Žal Beethovnov *Trojni koncert* ni delo, s katerim bi mojstri lahko potrdili svoj sloves. Samostojen recital bi nam nudil v tem pogledu lahko marsikaj več. Koncert z dirigentom Samom Hubadom je pričel z ljubljansko praižvedbo Merkujeve *Glasbe za godala*. Delo je pisano v zvoku sodobno, v fakturi pa dovolj enostavno. Kljub kvalitetni izvedbi, občinstvo temu delu ni znalo prisluhniti. Mursorskega *Slike z razstave* (v instrumentaciji Mauricea Ravela) so bile vedno slaba točka našega orkestra. Tudi letos, ko je orkester očitno napredoval, ni šlo vse po sreči in tako moramo čakati na prihodnjo izvedbo, da bi se lahko otresli že kar tradicionalne averzije do tega dela.

Bogo Leskovic je 29. marca predstavil novo verzijo Stibiljeve *Simfonije »Vrtinca in slavček«*, ki sedaj, ko je skrajšana, deluje bolj strnjeno, a še vedno zaradi uporabe zelo heterogenih kompozicijskih sredstev, precej neenotno. Solist

Jörg Demus je izvajal dve manj znani deli: Bachov *Koncert v d-molu* in Mozartov *Koncert v B-duru*. To šteje že za kar hraber poizkus, saj kljub priznanosti njenih avtorjev to nista deli, ki bi osvajali publiko. Debussyjevo *Morje* je vselej odkritje: kakšno mojstrstvo orkestralne palete, melodičnih domislic in veličastne gradnje. Stravinski ni rekel zaman, da se vsi sodobni skladatelji uče pri Debussyju.

Vrsta koncertov atraktivnega značaja nam je predstavila mlade soliste — Feller, Klopčič, Trbojevič, Novšaka, Jarc, Rovar, Rupel, Marković, Bučar — ki so segli po preizkušanih koncertnih delih, da bi dokazali svojo zrelost in talent. Domala šolski značaj takšnih virtuosnih parad bi lahko izpremenili v zanimive prireditve, če bi mladi umetniki pokazali več zanimanja za manj znana in sodobnejša dela.

Programske težave smo opazili tudi na koncertih RTV Ljubljana: Elgarjev *Koncert za violončelo*, Wieniawskega *Violinski koncert*, Verdijevi *Plesi iz Macbetha* — vse to bi našemu občinstvu lahko prihranili. Za zgled lahko postavimo edinole gostovanje komornega orkestra RTV Zagreb, ki je pod vodstvom Pavla Dešpalja in s tenoristom Mitjo Gregoračem izvajal dela Hindemitha, Brittna, Kreka in Stravinskega — pogumno in z lepim uspehom. Poleg tega koncerta bi omenil še izvedbo Kodalyjevega *Hary Janoša* (dirigent Uroš Prevorsek), vse ostalo pa je bilo pod povprečjem — najbolj pa koncert pod vodstvom Mladena Jagušta, ki je še enkrat razkril vse šibke točke radijskega orkestra.

Več sreče je imela RTV Ljubljana s komornimi koncerti, od katerih lahko koncert z deli Janačka in Novaka služi prav kot zgled za stilno programiranje. Operni koncert (dirigent Dimitrij Žebre) pa je bil bolj revija slabega okusa in podpovprečnih interpretacij naših sicer renomiranih pevcev.

Koncertna direkcija je priredila tudi en orkestralni koncert z gosti iz Versaillesa. Izredno muziciranje in dve zanimivi sodobni deli (A. Weber in Roussel) nam bodo ostali v lepem spominu. Vrsta solistov pa je prinašala bolj ali manj standardni program, ki kaže le nekaj več naklonjenosti do Prokofjeva, čigar dela počasi prehajajo v železni repertoar velikih virtuosov. Omenil bi nekaj izrednih izvedb: Bele Bartoka *Sonata za solo violino* in Prokofjeva *2. violinsko sonato* z Viktorjem Pikaiznom, Beethovno *Sonato v C-molu* z Ozimom in Lipovškom, izrednega Ravela (*Sonatina* in *Scarbo*) v izvedbi Acija Bertonclja, fino stilno petje črnske sopranistke Martine Arroyo, predvsem pa muziciranje kvarteta La Salle. Njihov koncert je bil vsekakor višek komorne sezone (Berg — *Kvartet op. 5* — in Ravel). Takšne izvedbe so na našem koncertnem odru prava redkost.

Domači solisti — Dubravka Tomšič, Ciril Škerjanc, Ranko Tudor — muzicirajo z mnogo smisla, a v programih še vedno preveč po vzoru velikih zvezd. Dvomim, da je to najboljša pot k priznanju in formiranju njihovih umetniških osebnosti. Parada tradicionalne glasbe sta bila tudi koncerta Uninskega in Gabosa. Odlična izvedba — a kaj, ko vsa ta dela poznamo že iz nešteti izvedb. Občinstvo lahko samo ugiba, kako je kakšen umetnik tisti dan razpoložen za Beethovna, Chopina ali Debussyja. Česa drugega pač ne more pričakovati.

Redke zborovske prireditve pričajo o upadu zanimanja za to zvrst glasbene kulture pri nas: a *cappella* koncert zbora Slovenske filharmonije (dirigent Janez Bole) je nudil poleg odličnih del renesančne šole tudi nekaj novosti, ki

kažejo pravilno pot tega ansambla. Veličastni Händlov oratorij *Izrael v Egiptu* pa nam je predstavila akademija za glasbo iz Beograda. Vsekakor prijetna osvežitev v našem repertoarju.

Še nekaj mesecev in lahko bomo potegnili črto pod seznam letos izvajanih skladb na koncertih v Ljubljani. Zanimiva primerjava nam bo pokazala vse slabosti nenačrtnega programiranja in tistih nekaj redkih izjemnih prebliskov, ki še ohranjajo našo glasbeno sezono v mejah zanimivosti.

Ivo Petrić

GLEDALIŠČE

MORALITETA O TUJEM GREHU

Če bi hoteli značaj Frischeve *Andorre** opredeliti z dvema besedama, bi jo še najlaže označili za neke vrste sodobno moraliteto. V prilog take opredelitve govori namreč več elementov, ki so za zasnovno tega dela nedvomno bistveni.

Na prvem mestu naj v tej zvezi navedem njegovo racionalno oblikovno zgradbo, ki je docela podrejena avtorjevimi teznimi izhodiščem in ki je vse v nji vnaprej izrisano in dognano do tiste mere, da ni dejansko nobenega prostorčka več niti za malce močnejši človeški efekt, kaj šele, recimo, za življenjsko naključje ali za karkoli nevračunanega ali nepredvidljivega. Namišljeni židovski otrok, Andri, glavni junak te dramske zgodbe, je že od vsega začetka obsojen od družbe na smrtni kol, njegova usoda je enkrat za vselej določena, nespremenljiva, zarisana v prihodnost z isto premočrtno nujnostjo, s kakršno je zarisana geometrijska projekcija danega telesa na dano ploskev v abstraktnem prostoru. In kakor je Frischev konstruktivizem v bistvu hladen, presijan z lučjo treznega intelekta in drugačen najbrž ne zna in si tudi ne prizadeva biti, tako je vendarle v tej predestinaciji človeka, v tej gluhi in nepreklicni determiniranosti njegove poti nekaj tiste grozljive dramske usodnosti, ki če že ne ustvarja visoke tragike, lastne klasični dramatiki, pa jo vsaj do neke mere in na svoj način nadomešča.

Usodnost, ki nam jo sugerira Frisch, ni metafizične narave; to bi bilo v nasprotju ne le z racionalističnim značajem njegove dramatike, ampak še bolj z njeno izrazito socialno usmerjenostjo. Pa tudi iz ostro zarisanih psiholoških predispozicij in zakonitosti ne bi mogli reči, da raste. Kar se tega tiče, so Frischeve osebe — podobno kot osebe v starih moralitetah — zasnovane docela alegorično in so kot take predvsem nosivci določenih moralnih lastnosti, hkrati pa so predstavljene kot standardni družbeni tipi brez individualnega psihološkega razvoja in celo brez individualnih imen: vojak je zgolj vojak, krčmar krčmar in duhoven duhoven. Edinole Andri in njegova sestra Barblin izstopata iz te napol anonimne sredine, pa še tadva samo kot nemočni žrtvi njene ponigliivosti, kot obsojena človeka, ki lahko usodo, ki jima je odmerjena, kvečjemu sprejmeta, nimata pa moči, da bi se ji uprla. Svojo nezaupnico družbi in njeni morali izrazi Andri na ta način, da se trudi postati natančno tak, za kakršnega

* Max Frisch, *Andorra*. Prevedla Maila Golobova. Režiser in scenograf: ing. arch. Viktor Molka. Uprizoritev ljubljanske drame.